

ALJA BRGLEZ¹

Ruski znanstveniki v Kraljevini Jugoslaviji

Izveček: Oktobrska revolucija in sosledje dogodkov, ki jih je ta prekrat povzročil, so množice Rusov pregnali v tuje dežele. Številni visoko izobraženi in omikani ljudje so se takoj po prihodu v nova okolja med seboj povezali in začeli ustanavljati različne organizacije in društva. Ta društva so v prvi vrsti zbliževala ruske državljane, ki so se znašli v novih domovinah, jim zagotavljala socialno pomoč in skrbela za ohranjanje njihove nacionalne identitete. Številne emigrantske organizacije pa so s svojim delovanjem in zaradi visoko usposobljenega in vrhunsko izobraženega članstva pomembno pripomogle tudi k razvoju posameznih strok in dejavnosti različnih ustanov svojega novega prostora.

Namen tega besedila je predstaviti prispevek ruskih emigrantov v Jugoslaviji na področju znanosti. Pri tem so našo pozornost pritegnila različna znanstvena združenja in združevanja, ki so nastajala od prihoda prve večje skupine ruskih emigrantov leta 1921 do leta 1945, ko je dejavnost emigrantskih organizacij zamrla.

Ključne besede: ruski emigranti, znanstvene organizacije, akademska društva, ruski znanstveni inštitut, kongres ruskih znanstvenikov, ruski akademiki

UDK 930.85(47:497.1)

¹ Dr. Alja Brglez je doktorica zgodovinske antropologije in višja znanstvena sodelavka na *Alma Mater Europaea – Institutum Studiorum Humanitatis*, Fakulteti za podiplomski humanistični študij, Ljubljana. E-naslov: alja.brglez@guest.arnes.si.

Russian Scholars in the Kingdom of Yugoslavia

Abstract: The October Revolution and the sequence of events triggered by this coup drove crowds of Russians to foreign lands. On arrival in a new environment, many cultured and highly educated people forged contacts and began to establish various organisations and associations. The primary purpose of these associations was to bring together Russian citizens who had found themselves in a new homeland, to provide them with social support, and to foster their national identity. At the same time the activities of many émigré organisations, with their highly skilled and highly educated membership, significantly contributed to the development of disciplines and activities of various local institutions.

The purpose of this text is to present the contribution of Russian emigrants to Yugoslav scholarship. The focus is on various scholarly institutions and associations, which emerged between the arrival of the first large group of Russian emigrants in 1921 and the year 1945, when the activity of the émigré organisations died down.

Key words: Russian emigrants, academic associations, Russian Scholarly Institute, Congress of Russian scholars, Russian academics



Uvod

Oktobrski revoluciji konec leta 1917 je v letu 1918 sledila ruska državljanska vojna. Ko so boljševiki v njej zmagali in pozneje prevzeli oblast, so se velike množice ruskih beguncev prek Turčije zgrnile v Zahodno Evropo in na Balkan. Izobraženi, omikani, celo razvajeni ljudje so nenadoma postali begunci. Ruska duša je morala iz Rusije. Domotožje je hrepenenje po podrobnostih, ne le predanost neki ab-

straktni domovini, pravi Orlando Figes:² za Vladimirja Nabokova so bila *Rusija* njegova sanjarjenja o poletjih, ki jih je kot otrok preživel na družinskem posestvu, *Rusija* Igorja Stravinskega so bili spomini na zvoke Sankt Peterburga, peket konjskih kopit in trkljanje dvokolnic po tlakovcih, Marini Cvetajevi pa so njeno *Rusijo* v zavest priklicale podobe očetne hiše v Ulici treh ribnikov v Moskvi in njena jerebika.

Iz ruske fevdalne, razredne družbe je tako rekoč čez noč izginil cel razred.³ Še več: bil je uničen brez ostanka, izgnan brez obstanka. Med letoma 1917 in 1929 je domovino zapustilo tri milijone Rusov – postali so senca velikega naroda, velika senca, ki se je raztezala od Mandžurije do Kalifornije, in je imela glavna središča ruskega kulturnega življenja v Berlinu, Parizu in New Yorku.⁴ Berlin, ki je bil naravno križišče poti med Rusijo in Evropo, je postal najpomembnejše središče ruske emigracije. Zaradi gospodarske krize po prvi svetovni vojni in nenehnega padanja vrednosti nemške marke je bilo za tiste, ki so s seboj lahko prinesli zahodni denar ali dragulje, življenje v Berlinu poceni, in tako je mesto postalo nesporna prestolnica ruske kulture in umetnosti. Če bi se tako dogovorili, bi lahko na kakšnem berlinskem odru skupaj nastopili Igor Stravinski, Sergej Rahmaninov, Jaša Heifetz, Vladimir Horowitz in Natan Milstein; ko je v nemško prestolnico prišla Cvetajeva, jo je tam že čakal Nabokov; v mestu je leta 1922 delovalo 86 ruskih založb, kar je precej več, kot je bilo tedaj tam nemških.⁵

Sredi dvajsetih let, ko si je nemško gospodarstvo že opomoglo in se je nemška marka spet okrepila, je življenje za ruske emigrante postalo drago in celo neznosno. Odšli so naprej, drugam, tudi daleč,

² Figes, 2007, 511.

³ Smith, 2012, 8.

⁴ Figes, 2007, 512.

⁵ Prav tam, 513.

a kot novo središče ruskega kulturnega in akademskega življenja v Evropi se je tedaj uveljavila Praga – Čehi so gostoljubno sprejeli “bele Ruse” kot svoje slovanske brate in zaveznike, tedanji češki predsednik Tomáš Masaryk pa je bil celo sam odličen poznavalec ruske kulture in jezika.

Podobno so se dobrodošli počutili Rusi, ki so prišli v jugoslovanske dežele, saj so imele te z Rusijo vedno prijateljske odnose. In emigrantov, ki so prišli v Kraljevino SHS (Jugoslavijo), ni bilo malo. Ruska emigracija se je v novih okoliščinah hitro organizirala in vzpostavila razvejano strukturo številnih in raznovrstnih organizacij. Najprej zato, da bi se na tujem sami ne izgubili. Takoj nato, da bi se na tujem med seboj našli. Obakrat v upanju, da so zdoma le začasno. Čez čas z zavedanjem, da bo ta začasnost začasna le tam, kjer so zdaj, da pa se bodo selili naprej in naprej in da se domov ne bodo več vrnili.⁶

Večina teh organizacij je imela nalogo zagotavljati in razdeljevati socialno pomoč, ki so jo ruskim emigrantom dajale jugoslovanska država, nekatere tuje države in mednarodne organizacije in ki jo je z lastnimi prispevki zbirala tudi ruska emigracija sama. Ob sprva pretežno socialnih ustanovah je ruska emigracija, zlasti potem, ko so pregnanci spoznali, da se ne bodo več vrnili domov, ustanovila še številne druge organizacije, med njimi veliko takšnih, ki so imele kulturni in znanstveni značaj. Največ jih je nastalo v Beogradu in so imele podružnice tudi na slovenskem ozemlju. Nekatere, kot recimo Ruske kolonije, so bile vzpostavljene kot vsejugoslovanske krovne organizacije, nastale so takoj ob prihodu in so imele za nalogo tudi nadzorovanje nameščanja, gibanja in delovanja priseljencev. Druge,

⁶ V tem prispevku ponovno raziskujem in z novimi dejstvi osvetljujem temo, ki sva jo preučevala s sodelavcem Matejem Seljakom v letih 2006–2007 in je bila delno objavljena v Matej Seljak, *Ruske emigrantske izobraževalne organizacije in organizacije ruskih znanstvenikov v Sloveniji 1920–1945*, Delovni zvezki ICK, Ljubljana 2007.

na primer Zveza ruskih akademikov, pa so nastale na pobudo in po lastnem premisleku emigrantov, in so imele opredeljeno vsebino ter so bile namenjene določenim skupinam emigrantov.

Takoj po prihodu v Jugoslavijo so se ruski izobraženci, znanstveniki, visokošolski in srednješolski učitelji lotili ustanavljanja strokovnih organizacij z namenom povezovanja in tudi varovanja in uveljavljanja njihovih strokovnih interesov. Med nalogami, ki so jih opravljala takšna društva, sta bili tudi izdajanje zagotovil o znanstveni kvalifikaciji svojih članov ter preverjanje njihovega dela, da ne bi prihajalo do zlorab in lažnega predstavljanja.⁷

Iz takšne potrebe po organiziranju in zbiranju razpršenih znanstvenih moči ruske emigracije so beloemigrantski znanstveniki leta 1920 v Parizu ustanovili Rusko akademsko skupino. Po njenem zgledu so ruski akademiki v Jugoslaviji še istega leta v Beogradu ustanovili Društvo ruskih znanstvenikov v Kraljevini SHS. V Evropi in drugod po svetu je hkrati nastalo več podobnih društev in združenj.⁸

Društvo ruskih znanstvenikov v Kraljevini SHS je predvsem ščitilo profesionalne interese svojih članov in v ta namen pripravljalo predavanja in referate ter izdajalo njihova znanstvena dela. Za stalne člane društva so izbrali ljudi, ki so predavali na višjih šolah v Rusiji kot profesorji ali docenti. Drugi, ki niso delali kot predavatelji, imeli pa so že objavljena znanstvena dela, so bili vključeni kot člani-sodelavci. V začetku je društvo štelo okoli sto članov, prvi predsednik pa je postal eden najbolj vidnih predstavnikov ruske emigracije v Jugoslaviji, pravnik in profesor prava Evgen V. Spektorski.⁹

⁷ Milenković, Pavlović, 2004, 222.

⁸ Prav tam, 222-223.

⁹ Evgen Vasiljevič Spektorski je po emigraciji iz Rusije predaval na beograjski, praški in od leta 1930 dalje na ljubljanski Pravni (Juridični) fakulteti. Leta 1945 je emigriral v ZDA. Glej Brglez, Seljak, 2008, 39-44.

Razmeroma veliko število ruskih znanstvenikov je delovalo v tedanji Češkoslovaški. Tam so bili tudi morda najboljše organizirani, dobivali so vladno podporo in so tako lahko v Pragi celo ustanovili rusko pravno fakulteto – imenovala se je Ruska svobodna univerza. Ruski znanstveniki na Češkem so se kmalu za tem, že leta 1921, lotili priprave I. kongresa ruskih znanstvenikov v tujini in nanj vabili predstavnike vseh ruskih akademskih skupin po svetu. Kongres je potekal avgusta leta 1921 in je bil povod za trenja v Društvu ruskih znanstvenikov v Jugoslaviji, in sicer zaradi izbora delegatov za kongres. Iz Kraljevine SHS naj bi tja odpotovala profesorja Tauber in Šapšala, vendar ju delegati, menda zaradi njunega judovskega porekla, niso izvolili.¹⁰ Zaradi nestrinjanja s takim delovanjem je iz društva izstopila skupina pod vodstvom profesorjev Todorja Taranovskega¹¹ in Mihajla Čubinskega.¹² Ta skupina je ustanovila Rusko akademsko skupino v Kraljevini SHS, ki je nato poslala na kongres v Prago svoja delegata.

Podoben razcep se je zgodil v Parizu. Tudi tam je liberalna manjšina pod vodstvom profesorja Pavla N. Miljukova zapustila prvotno društvo Ruska akademska skupina in ustanovila Rusko akademsko

¹⁰ AS 1931, a.e. 1053, str. 157. V nekaterih primerih viri niso v celoti zanesljivi in so nepopolni. Pri omenjenih delegatih ni imen, navedeni niso niti njihovi poklici niti stroka in tudi ne vemo, ali so imena pravilno zapisana. Glej tudi: Milenković, Pavlović, 2004, 223.

¹¹ AS 1931, a.e. 1053, str. 157. Teodor (po nekaterih podatkih Todor oziroma Fedor) V. Taranovski je predaval pravno zgodovino na beograjski fakulteti, kjer je veliko znanstvenega in akademskega truda posvetil zgodovini srbskega prava.

¹² AS 1931, a.e. 1053, str. 157. Čubinski je bil že v Rusiji zelo ugleden predavatelj na harkovski in sanktpeterburški pravni fakulteti, kjer je predaval kazensko pravo. Po prihodu v Jugoslavijo je bil postavljen za honorarnega profesorja beograjske univerze in rednega profesorja pravne fakultete v Subotici.

zvezo. Razcep je bil tudi tam posledica globokega prepada med monarhistično-reakcionarno večino in državljansko-demokratsko liberalno manjšino, ki je bil v življenju beloemigracije prisoten malone povsod. V Beogradu je povzročil, da sta vzporedno obstajali dve organizaciji ruskih znanstvenikov, ki sta imeli enake cilje in s profesionalnega vidika tudi skupna izhodišča, v konkretnem pa se nista strinjali in pri kadrovskih izbirah sta se ločevali.¹³

V Kraljevini SHS je Društvo ruskih znanstvenikov ohranilo okoli osemdeset članov in je tako še vedno predstavljalo večino beograjskih profesorjev in znanstvenikov; prav tako je njihov predsednik ostal ugledni Evgen V. Spektorski. V upravi so imeli glavno vlogo profesor Aleksej Ščerbakov, Aleksander Bilimovič in Vladimir Farmakovski, ki so bili, ne le tedaj, ampak vzeto v celotnem loku, med zagotovo najpomembnejšimi imeni ruske emigracije pri nas. Ruska akademska skupina je bila pol manjša, število članstva ji je uspelo ohranjati pri številki štirideset, predsedoval pa ji je Taranovski, ki si je v Beogradu ustvaril lep ugled in je bil s profesorjem Spektorskim v odličnih, prav prijateljskih odnosih.¹⁴ V tej skupini so v glavnem delovali univerzitetni profesorji Čubinski, Georgij Pio-Uljski, Evgen Anjičkov, Nikolaj Saltikov in Aleksander Stebut, kot tudi Leonid Tauber, predavatelj na Trgovski akademiji v Beogradu. Delo tajnika je v skupini takrat opravljal Aleksander Solovjev.¹⁵ Obe instituciji, torej Društvo in Skupina, sta med seboj sodelovali – na naslednjem, II. kongresu ruskih znanstvenikov, ki je bil prav tako v Pragi, sta celo nastopili skupaj. Zato ni nenavadno, da so sledili poskusi združitve obeh skupin, prav tako pa ne preseneča, da niso bili uspešni: razdor je imel pregloboke politične korenine in ko se je

¹³ Milenković, Pavlović, 2006, 223–224.

¹⁴ AS 1931, a.e. 1053, 158.

¹⁵ Milenković, Pavlović, 2006, 224.

članstvo na tej podlagi enkrat razdelilo, poti nazaj v resnici ni bilo več. Nasprotovanja med monarhistično-konservativno usmerjenim članstvom Društva na eni in meščansko-liberalno Skupino na drugi strani so bila prevelika, da bi lahko pripeljala do resnejšega povezovanja ali celo združitve. Dodati je treba, da sta obe društvi imeli podporo jugoslovanskih oblasti in torej tudi zaradi tega ugodja nista čutili nuje, da bi se povezali. Od oblasti sta tako ena kot druga dobili dovoljenje, da ruski emigranti pri njiju opravljajo izpite ter pridobivajo diplome, magisterije in doktorate po pravilih ruskih univerz. Tako pridobljene listine so bile enakovredne jugoslovanskim. Podatek se zdi presenetljiv, vsaj v današnjem bi bilo v kateremkoli nacionalnem univerzitetnem okolju težko doseči takšen status, a je treba dodati, da je ureditev morda ostajala zgolj formalna, saj viri ne kažejo, da bi ruski emigranti te možnosti veliko uporabljali. Prav drugače je res: velja, da so bili mladi ruski emigranti kot študenti¹⁶ jugoslovanskih univerz kljub materialnemu pomanjkanju pogosto zelo dobri in uspešni študentje in so se po drugi svetovni vojni uveljavili v jugoslovanskem in tudi mednarodnem znanstvenem okolju.

Še nekaj je potrebno vedeti, da zmoremo pravilno razumeti vlogo in pomen znanstvenih društev in tudi drugih organizacij, ki so povezovale ruske emigrantske znanstvenike. Nobeno med njimi ni bilo deležno takšne pozornosti in podpore kot politična združenja emigrantov. Tako so na primer stiki s tujino na institucionalni ravni obstajali samo v okviru Zveze ruskih akademskih organizacij, ki je delovala v Pragi, sicer pa ne. Tudi zato so bila morda društva obrnjena bolj navznoter kot navzven in so se z ustanovitvijo Ru-

¹⁶ Na vseh jugoslovanskih višjih in visokih šolah je v šolskem letu 1928/29 študiralo 1.409 ruskih študentov, leta 1937/38 pa še 517. Glej: AS 1931, a.e. 1053, 184.

skega znanstvenega inštituta v Beogradu leta 1928 vsa ruska znanstvena društva v Kraljevini spet zbrala v eni krovni organizaciji.¹⁷

Tako kot znanstveniki in univerzitetni profesorji so se v društva združevali tudi ruski učitelji srednjih in nižjih šol. Leta 1921 je majhna skupina reakcionarjev v Zemunu ustanovila Zvezo ruskih pedagogov v Jugoslaviji, ki ji je predsedoval Vladimir Grinj. Nekdanji učitelj vaške gimnazije iz okolice Kijeva in reakcionarni politik pa je v Zvezo bolj kot izobražene učitelje privabljal politične somišljenike. Monarhistične manifestacije proti Državni komisiji za pomoč ruskim beguncem in objavljanje resolucij, v katerih so napadali druge profesorje zaradi "revolucionarnosti", je očitno pokazalo, da je bila njihova dejavnost vse prej kot pedagoško naravnana.¹⁸

Državna komisija za pomoč ruskim beguncem je na Ruski pedagoški kongres, ki je bil aprila leta 1923 v Pragi, poslala profesorje bolj liberalnih pogledov, Zveze ruskih pedagogov Vladimira Grinja pa na kongres ni niti povabila. V odgovor je Grinj že 1. julija 1923 priredil svoj pedagoški kongres, in sicer v Jugoslaviji, v Zemunu. Glavno besedo na Grinjevem kongresu so imeli duhovniki in učitelji, ki so odkrito napadali liberalno in, kot so jo označili, "antinacionalno" šolsko politiko Državne komisije.¹⁹

Za protitež Zvezi ruskih pedagogov je Državna komisija leta 1925 osnovala Rusko pedagoško društvo, v katero so se včlanjevali resni učitelji, v glavnem iz ruskih emigrantskih šol. Za predsednika so določili univerzitetnega profesorja Dobroklonskega, ki se je najbolj zavzemal za ruske študente.

Ko je Grinj konec leta 1927 porabil nekaj društvenega denarja za osebne namene, so člani zahtevali zamenjavo predsednika. Namesto

¹⁷ Prav tam, 159.

¹⁸ Milenković, Pavlović, 2006, 225.

¹⁹ Prav tam, 226.

Grinja so izbrali Nikolo Andruškijeviča, ki je takoj predlagal, da se obe pedagoški društvi združita. Čeprav so člane uprave zamenjali, so se Grinj in drugi še vedno šteli za predsedujoče in delali po svoje. Skupna zveza je še kar uspešno delovala, čeprav je bila dobra polovica članov bivših oficirjev, ki nikoli niso predavali in so na zasedanjih Zveze predstavljali Grinjev "volilni pogon", slaba polovica pa so bili učitelji, ki so svoje delo jemali resno in so učili povsod po državi. Bilo jih je precej, pa vendar premalo, da bi preglasili ostale.²⁰

Prvi znanstveni inštitut

Ustanova, ki je kot prva dobila naziv inštitut, je bila ustanovljena v Beogradu leta 1928 – Ruski znanstveni inštitut je nastal s posebnim sklepom IV. kongresa ruskih znanstvenikov, ki so se tam sestali septembra tega leta.²¹ Temeljni nalogi inštituta, torej znanstvene institucije, sta bili znanstveno raziskovanje in izobraževanje. Inštitut je skrbel za oblikovanje novih ruskih znanstvenikov in za njihovo znanstveno in strokovno napredovanje, pa tudi za objavljanje njihovih izvirnih znanstvenih del. Ruski znanstveni inštitut je imel predsednika, kot prvi je bil na to mesto postavljen Evgen V. Spektorski, ki je inštitut vodil do leta 1930, ko je odšel v Ljubljano in začel predavati na ljubljanski Pravni fakulteti.²²

Leta 1930 je Spektorskega na mestu predsednika inštituta nasledil akademik Todor V. Taranovski, kar potrjuje že zapisano navedbo, da sta bila moža v dobrih odnosih. Morda lahko zapišemo še, da so v zadevah manj društvene pa bolj znanstvene (morda pa tudi manj prostočasne in bolj zaposlitvene, torej eksistencialno bolj temeljne) narave ideološka in politična navzkrižja znala stopiti v

²⁰ Milenković, Pavlović, 2006, 226–228.

²¹ Prav tam, 163.

²² Brglez, Seljak, 2008, 55.

ozadje. Leta 1936, po smrti Taranovskega, je bil za kratek čas za predsednika izvoljen Aleksej P. Dobroklonski,²³ ki pa je umrl že leta 1937. Od leta 1937 do leta 1941 je nato naloge predsednika opravljal Aleksander I. Ignjatovski, nekdanji profesor na univerzah v Varšavi in Rostovu, ki je veliko pripomogel k razvoju beograjske medicinske fakultete. Število rednih članov se je gibalo med 49 in 58. K sodelovanju pri znanstvenem delu je Inštitut povabil tudi ruske znanstvenike in književnike iz drugih držav. Med najbolj znanimi, ki so vabilo sprejeli in na takšen ali drugačen način sodelovali, so bili: Peter Struve, Aleksander Kiesewetter, Ivan Lapšin, Nikolaj Golovin in Konstantin Baljmont, Zinaida Gippius, Dimitrij Merežkovski, Igor Severjanin in drugi.²⁴

Organigram Inštituta je bil takšen: glavni organ je bil Svet inštituta, ki so ga sestavljali samo redni člani. Svet je volil funkcionarje inštituta, nove člane, potrjeval je delovni načrt, sestavljal proračun in pregledoval račune, izdajal navodila za redakcijsko komisijo in reševal pomembna vprašanja, ki jih ni uspelo rešiti upravi inštituta. Izvršni organ inštituta pa je bila uprava, ki so jo sestavljali predsednik, njegov namestnik in trije člani. Redakcijski komisiji, ki je bila odgovorna za izdajateljsko dejavnost inštituta, je predsedoval V. D. Loskarjov. Revizijska komisija je imela nalogo verifikacije in nostrifikacije dokumentov: pregledovala je veljavnost in potrjevala avtentičnost dokumentov o strokovni oziroma znanstveni izobrazbi, ki so jo emigranti prinesli s seboj iz Rusije.²⁵

Sedež Ruskega znanstvenega inštituta je bil v Beogradu, a člani so bili tudi z drugih univerzitetnih središč v državi. Vsebinsko je bilo delo inštituta organizirano v štirih oddelkih, in sicer so delovali filo-

²³ Ibid., 163. Dobroklonski je bil profesor cerkvene zgodovine na beograjski teološki fakulteti (op. p.).

²⁴ Milenković, Pavlović, 2006, 230.

²⁵ To nalogo so leta 1931 prevzeli jugoslovanski državni organi (op. p.)

zofski oddelek, oddelek za jezike in književnost, oddelek za socialne in zgodovinske vede (ki je vključeval vojaški oddelek) in oddelek za naravoslovne, agronomske in medicinske vede.²⁶ Poglavitne naloge inštituta so bile priprava znanstvenih srečanj, okroglih miz in kongresov, izvedba tečajev, seminarjev in javnih predavanj ter objavljanje znanstvenih del članov inštituta. Številni referati in druge znanstvene razprave so bili objavljeni v zborniku Zapiski ruskega znanstvenega inštituta v Beogradu in v prvih letih jih je bilo predstavljenih kar 670, kar je brez dvoma številka, ki govori, da je v znanstvenikih, ki so morali zapustiti domovino, tlela želja in vrela sila, da bi se tudi v novem okolju izrazili v svojem bistvu. V letih med 1930 do 1941 so pri inštitutu izdali 17 zvezkov, v katerih je bilo skupaj 190 člankov, 107 s področja humanistike, 83 s področja naravoslovnih, tehničnih in matematičnih ved, Rusiji je bilo posvečeno 72 člankov, Jugoslaviji pa 10.²⁷

Z organizacijo IV. kongresa ruskih znanstvenikov v Beogradu je Ruski znanstveni inštitut dobil javno znanstveno legitimacijo. Delo Inštituta je bilo tako zelo intenzivno in plodno, da je njegov predsednik profesor Taranovski v govoru 9. aprila 1933 izjavil, da je Ruski znanstveni inštitut v Beogradu postal skupni znanstveni center za celotno rusko emigracijo²⁸.

Prvi znanstveni kongres

Kongresi ruskih emigrantskih znanstvenikov so bili tradicionalno pripravljeni v Pragi, ki je bila center ruskega znanstvenega življa v emigraciji. Na pobudo jugoslovanskih oblasti in ob njihovi veliki finančni pomoči pa je bilo za IV. kongres, ki je bil septembra 1928,

²⁶ AS 1931, a.e. 1053, 163.

²⁷ Ibid., 164-165.

²⁸ Milenković, Pavlović, 2006, 233. O pomembnosti dela Inštituta glej tudi *Sokolski glasnik*, 23. 4. 1933, 6.

prvikrat izbrano drugo prizorišče – prireditelj je bil Beograd. Gotovo je res, da si je Beograd organizacijo kongresa pridobil z odličnim in obsežnim delom Ruskega znanstvenega inštituta. Prav tako pa je res, da je bila za to, da je bil za organizacijo nazadnje izbran Beograd, potrebna dodatna vnema sicer prislovično počasnih jugoslovanskih oblasti – njihova motivacija je bila v strahu pred napetimi razmerami v Sovjetski zvezi, kjer je prav tedaj z vso silovitostjo izbruhnil spor med Stalinom in Trockim. Navdušeni opazovalci na jugoslovanskem zunanjem ministrstvu so v tem sporu videli začetek krize boljševiske oblasti, in upali na njen skorajšnji polom.²⁹

Za predsednika organizacijskega odbora so izbrali visoko spoštovanega univerzitetnega profesorja Evgena V. Spektorskega, ki je vse od 1930 poučeval na beograjski univerzi. Povabljeni so bili ruski znanstveniki iz desetih evropskih držav, katerih društva so bila včlanjena v Zvezo ruskih akademskih organizacij v tujini. Največ, dvajset udeležencev, je prišlo iz Prage, kjer je bil sedež Zveze, drugi udeleženci pa so bili ruski znanstveniki iz Francije, Velike Britanije, Poljske, Nemčije, Estonije, Bolgarije in od drugod. Kongresa se je udeležilo štirideset najvidnejših ruskih profesorjev iz tujine, okoli osemdeset pa jih je bilo z jugoslovanskih univerz.

V Beogradu so 16. septembra 1928 slovesno odprli IV. Kongres ruskih učenjakov v emigraciji. Slavnostne seje se je udeležilo 64 akademikov iz vseh delov Evrope. Udeleženci so za predsednika kongresa soglasno izvolili dr. Vladimirja Korenčevskega, ki je bil uveljavljen predavatelj na Inštitutu za eksperimentalno medicino v Londonu³⁰ in nekdanji profesor vojnih medicinskih znanosti v Peterburgu.³¹ Korenčevski je v daljšem pozdravnem govoru pojasnil svrho kongresa,

²⁹ Brglez, Seljak, 2008, 57.

³⁰ Ibid., 229.

³¹ *Jutro*, 18. 9. 1928, 4.

spominjajoč se pri tem onih ruskih učenjakov, ki so ostali v Rusiji, v sovjetski ječi.³² Jugoslovanske oblasti so svojo privrženost dogodku pokazale ne le s finančno podporo organizaciji kongresa, marveč tudi z udeležbo vidnejših predstavnikov tedanjega jugoslovanskega političnega vrha in elite beograjskega intelektualnega sveta.³³ Z uvodnim nagovorom je kongres pospremil na delo tedanji jugoslovanski minister za prosveto Milan Grol³⁴, ki je dejal, da pozdravlja kongres iz treh razlogov: zaradi pomena ruske znanosti na splošno, zaradi prispevka ruske znanosti k napredku Jugoslavije in zaradi bratske ljubezni slovenskih bratov do matere Rusije in njene velike kulture.³⁵

Nato je kongres izvolil častne člane – začel je z ministrom Grolom, ki je bil tudi član Srbske akademije znanosti, drugi častni člani pa so bili vplivna pokrovitelja ruske emigracije Slobodan Jovanović in Aleksander Belić in škof Dositej, predstavnik srbskega patriarha na kongresu. Belić je imel ob tem nagovor, zahvalil se je v imenu vseh in dejal, da je ruska emigracija celemu svetu pokazala apoteozo zmage duha in da je zmaga našla svoj najboljši izraz prav v vzponu ruske znanosti v tujini, da pa se je ta vzpon šele zares začel in bo svoj svetovni pomen šele dosegel.³⁶ Med obrobno dogajanjem je

³² Ibid.

³³ Član ruske akademije dr. Peter Struve, delegat Srbske akademije znanosti prof. dr. Perič, predsednik zveze ruskih učenjakov v emigraciji in profesor politehnike v Pragi dr. Aleksander Lamsakov, profesor Pasteurjevega zavoda v Parizu dr. Sergej Mesalnikov, prof. univerze v Kovnu Pavel Gronski, profesor na Karlovi univerzi v Pragi dr. Aleksander Kiesewetter, književni historik dr. Sergij Svatikov in drugi. Ibid.

³⁴ Srbski književnik in politik, tudi dolgoletni direktor Narodnega gledališča v Beogradu. Na listi Demokratske stranke je bil leta 1925 izvoljen za poslanca v Narodni skupščini Kraljevine SHS. Od julija leta 1928 je bil minister za prosveto v vladi Antona Korošca (op. p.).

³⁵ AS 1931, a.e. 1053, 164-165.

³⁶ Milenković, Pavlović, 2006, 229.

za odslikavo vzdušja ob dogodku vredno zapisati, da je beograjska občina objavila oglas, s katerim je svoje občane pozvala k prijateljskemu sprejemu predstavnikov bratske Rusije, razen tega pa so različni prireditelji pripravili številne sprejeme in bankete. Končalo se je tako, da so bili udeleženci navdušeni nad gostoljubnostjo, Beogradom in Beograjčani in so pred zaključkom kongresa za častnega člana izvolili še župana beograjske občine Kosto Kumanudija.

V delu kongresa so udeleženci predstavili 104 referate. Tretjina referatov (33) je vsebinsko obravnavala kraljevino Jugoslavijo, med njimi je pet referatov obravnavalo različne vidike prava v jugoslovanskem pravnem sistemu, po trije so se dotikali zgodovine jugoslovanske književnosti, jugoslovanske zgodovine in zgodovine jugoslovanskega prava, štirje so obravnavali ekonomska vprašanja v Jugoslaviji, kar v osmih pa so se posvetili kmetijskim temam, v treh geologiji Jugoslavije in v enem zoologiji in flori, medtem ko je ena razprava zadevala pomen preboja Solunske fronte za konec I. svetovne vojne.³⁷

Povezovanje ruskih znanstvenikov v Ljubljani

V Ljubljani je bila leta 1932 ustanovljena ljubljanska podružnica Združenja ruskih znanstvenikov in ročnih delavcev; podlaga za njeno ustanovitev je bilo dovoljenje kraljeve banske uprave Dravske banovine z dne 16. decembra 1932. Prvo redno sejo je imelo združenje v Narodnem domu 19. januarja leta 1933.

Osnovna naloga združenja oziroma bolje njegove ljubljanske podružnice je bila, kot je zapisano v pravilniku, vzpostaviti možnosti, znotraj katerih si bodo člani lahko med seboj pomagali. Pri tem je pomoč pomenila zlasti iskanje zaposlitve, nudenje pomoči pri usposabljanju in učenju, seveda pa tudi materialno pomoč in brezplačno

³⁷ AS 1931, a.e. 1053, 152.

pravno zaščito. Veliko ruskih emigrantskih organizacij je imelo, predvsem v času takoj po prihodu večjih skupin emigrantov v nova okolja, namen oskrbeti socialno podporo emigrantom, to je bil tudi poglavitni razlog za njihovo ustanovitev. Tako je razumljivo, da so z doseženo večjo integracijo posameznikov v jugoslovansko družbo te organizacije prenehale delovati in se je njihovo število zmanjševalo. Jugoslovansko okolje je imelo tedaj razmeroma razvito in že vzpostavljeno lastno, državno omrežje ustanov, ki so kar učinkovito nudile socialno podporo upravičenim prosilcem.

Združenje ruskih znanstvenikov in ročnih delavcev je bilo sestavljeno kot večina sorodnih organizacij: iz glavne skupščine, upravnega in nadzornega odbora.³⁸

Glavna skupščina je volila upravni in nadzorni odbor, pregledovala in odobrila je letne račune podružnice, določila dnevni red seje, obravnavala pritožbe zoper upravni odbor, potrjevala poročilo nadzornega odbora, odločala o zamenjavah in dopolnitvah pravilnika in ukinitvi oziroma prenehanju delovanja podružnice. Glavna skupščina se je sestajala enkrat letno in je lahko sprejemala veljavne sklepe ob vsaj polovični prisotnosti svojega članstva. Naloge upravnega odbora, kot jih določa njegov statut, so bile: sprejemanje in izključevanje članov združenja (pri tem je zanimivo, da je lahko upravni odbor brez obrazložitve zavrnil prošnjo za članstvo, medtem ko je bilo za izstop potrebno napisati izstopno izjavo in vzroke za izstop, slednji je bil možen samo v primeru poravnave vseh dolgov do združenja); upravni odbor je nosil odgovornost za lastnino združenja in ravnanje z njim; vzdrževal je zvezo s centralama v Beogradu in Ženevi in s predstavništvom jugoslovanske podružnice ruskega krščanskega delavskega stanu in z drugimi organizacijami ter društvi; skrbel je za vse druge dejavnosti, povezane z normalnim

³⁸ AS 1931, a.c. 945, 6.

delovanjem podružnice, razen za tiste, ki so bile v neposredni pristojnosti glavne skupščine. Nadzorni odbor je imel nadzor nad financami in je redno poročal na generalni skupščini.

Predsednik upravnega odbora je postal gimnazijski profesor kemije Ivan Železnov, sekretar pa Georgij Popov, ki ga je aprila leta 1934 na tem mestu nasledil Aleksander B. De Makke, tega pa pozneje slikar, vojni invalid Nikolaj Borisov. Za blagajnika Združenja so postavili Ivana Richterja, ki je bil tajnik Ljubljanskega velesejma, kot član upravnega odbora in po letu 1934 tudi kot njegov podpredsednik pa je v dokumentih zapisan general Vladimir S. Žoltenko,³⁹ znan kot velik ruski rodoljub.

Ohranjeni zapisniki natanko navajajo, da je upravni odbor zasedal vsak drugi četrtek ob osmih zvečer v Narodnem domu.⁴⁰

Nadzorni odbor so sestavljali predsednik Mihail Krasnov in član Vladimir Pervago, ki je bil obenem tudi knjižničar Ruske maticе v Ljubljani, ob njiju pa še Peter Čižov, lastnik gostilne, ki je sprva delovala v barakah Ruske kolonije, kasneje pa se je preselila v Gosposko ulico.⁴¹ Z izjemo predsednika, ki je bil vse od odhoda Železnova⁴² do razpada Kolonije Viktor Losev, so se na drugih mestih zvrstili številni predstavniki ruske emigrantske skupnosti v Sloveniji.

³⁹ Bivši general Žoltenko, ki je bil znan kot junak iz Rusko-japonske vojne leta 1904, je bil tudi pisatelj in je v emigraciji v Ljubljani izdal knjigo povesti, ki je nosila naslov Ulybki žizni (Smehljaji življenja), 1935.

⁴⁰ AS 1931, a.e. 945, 6.

⁴¹ Leta 1938 je Peter Čižov zaprosil za dovoljenje za prenos ljudske kuhinje iz Gosposke ulice (Napoleonovega trga) v Vegovo ulico. Iz zapisnika druge redne javne seje ljubljanskega mestnega sveta, ki je potekala 3. marca 1938, se da razbrati, da je bilo njegovi prošnji ugodeno, kljub odkritemu nasprotovanju združenja gostilničarjev (ZAL, Ljubljana, Cod III, 95).

⁴² Železnov je zaradi visoke starosti in prezasedenosti, bil je tudi starosta v Ruskem sokolu, že kmalu odstopil s položaja predsednika društva (op. p.).

Ljubljanska podružnica Združenja ruskih znanstvenikov in ročnih delavcev je bila preko beograjske centrale povezana z Zvezo ruskih krščanskih znanstvenikov in ročnih delavcev v Ženevi, katere predsednik je bil A. I. Ladiženski.⁴³ Zgoraj navedena sestava članstva v organih podružnice je dokaz, da je bilo članstvo ustrezno imenu organizacije, morda je v svoje vrste privabilo celo več ročnih delavcev kot znanstvenikov, ki so bili v imenu sicer postavljeni na prvo mesto. Vsekakor pa je bilo med člani veliko nekdanjih vojaških oseb, bivših oficirjev in vojaških invalidov.⁴⁴ Ob začetku italijanske okupacije Ljubljane je imela podružnica okoli 28 članov, in menda je bil samo Evgen V. Spektorski univerzitetni profesor – Spektorski je bil zaradi velikega ugleda med ruskimi emigranti v Jugoslaviji in v tujini vedno prva izbira in največja želja vsake novoustanovljene organizacije; zaradi mehkega srca ali iskrene privrženosti pa je hote ali nehote to vlogo tudi v resnici velikokrat sprejel. Mesto neformalnega zastopnika ruske intelektualne emigracije v Ljubljani mu je kot poprej v Beogradu samoumevno pripadlo tudi zunaj njene formalne organiziranosti. Kot že rečeno, so se ob pomanjkanju pomembnejših intelektualcev v organizaciji močnejše uveljavili nekdanji častniki, ob imenu Spektorskega najdemo med bolj znanimi člani združenja tudi nekdanja generala v ruski carski armadi Pavla Bogajevskega in Viktorja V. Firsova. Ideološka naravnost članstva in institucije ni presenetljiva – izrazito protikomunistična, članstvo je bilo trdno v tej opredelitvi in si je zlasti prizadevalo ohranjati enotnost ruske emigrantske skupnosti v primeru pričakovane mednarodne intervencije zahodnih sil proti Sovjetski zvezi. V protikomunističnem duhu je društvo pripravilo

⁴³ AS 1931, a.e. 945, 6.

⁴⁴ Kar enajst izmed tedanjih članov je bilo nekdanjih ruskih visokih oficirjev (AS 1931, a.e. 945, 33).

več domoljubnih predavanj.⁴⁵ Ob eni takšnih priložnosti je Ljubljano obiskal predsednik švicarske centrale društva in dejal, da je osrednji namen društva vzpostaviti čvrsto profesionalno organizacijo na osnovi krščanskih idealov.⁴⁶ Društvo je pripravljalo tudi predavanja, v katerih so predstavljali Rusijo pod komunisti (Sovjetsko zvezo), delovanje društva v Sloveniji in kraljevini Jugoslaviji, organizirali so razna poljudnoznanstvena predavanja, nekatera so vodili tudi ruski profesorji iz tujine, na primer univerzitetni profesor Kozlovski iz Pariza, ki je imel predavanje z naslovom Daljni vzhod ter naselbine tam.⁴⁷

Društvo naj bi, zlasti v letih, ki so sledila, premišljeno vključevala samo izbrane člane, take z jasno politično in ideološko orientacijo, ki naj bi bila krščanska in vsekakor protiboljševistična. Tako je pozneje postala privlačna za okupacijske sile, ki so v njej imele sodelavce, še pozneje, po koncu druge svetovne vojne, pa so zato mnogi njeni člani zaradi suma sodelovanja z okupatorjem oziroma zaradi aktivnega sodelovanja z njim zapustili Jugoslavijo.

Društvo je imelo sedež v Ljubljani, na ulici Pod Turnom 4.⁴⁸

Dramatični zasuki v življenje ne posežejo načrtovano. Čeprav niso povsem nepričakovani ali pa jih je mogoče vsaj nekoliko pred-

⁴⁵ Takšno je bilo recimo predavanje polkovnika ruskega generalštaba Evgenija Messnerja z naslovom Ruski oficir v borbi za domovino (AS 1931, a.e. 945, 23).

⁴⁶ V nedatiranem zapisniku enega izmed predavanj beremo: Komunisti so nasprotniki krščanske vere in morale. Ko so zasedli v Rusiji oblast, so sprovedli neusmiljen boj pravoslavni cerkvi. Ruski narod se je že od nekdaj navadil iskati uteho pri svojih duševnih pastirjih in poočitovati svojo ljubezen do Boga v zidavi lepih, skromnih in razkošnih cerkva. [...] Uničenje vere in z njo ljubezni do bližnjega ima strašno posledico: ljudi se polasča neka podivjanost. [...] (AS 1931 a.e. 945, 23).

⁴⁷ Ibid., 32.

⁴⁸ AS 1931, a.e. 945, 6.

videvati, človek nanje ni pripravljen. Tako so morali številni ruski emigranti, zlasti mladi ljudje, zapustiti Rusijo pred zaključkom svojih študijev in so v novi domovini iskali možnosti za njegovo dokončanje – da bi se lažje in bolje znašli, v delu, v okolju, v življenju. Po dostopnih podatkih naj bi se na Univerzo v Ljubljani vpisala kar precej številna skupina ruskih študentov.⁴⁹ Na pobudo državne komisije v Beogradu, ki je skrbela za ruske emigrante, so se organizirali v Zvezo ruskih akademikov v Ljubljani.

Državna komisija za ruske begunce je tudi štipendirala ruske študente, zato je bil v Zvezi ruskih akademikov stalen delegat, ki je zastopal interese komisije. Prvi tak delegat je v Ljubljani bil univerzitetni profesor Aleksander D. Bilimovič, ki sam sicer ni bil nikoli član upravnega odbora, je pa idejno močno vplival na njeno delovanje. Zvezo so kmalu po njenem nastanku pričela trgati notranja nasprotja, prav enaka tistim, ki smo jih že spoznali v sorodnih organizacijah starejših, odraslih ruskih akademikov. Izoblikovali sta se dve skupini: eno sta vodila tedaj še študent kemije Nikolaj Brusnikin in ob njem Leonid Zažigajev in je bila prosovjetsko orientirana; preko sovjetske misije na Dunaju je leta 1925 poskušala organizirati vrnitev svojih članov v Sovjetsko zvezo. Drugo skupino pa je vodil univerzitetni profesor Aleksander D. Bilimovič in je bila izrazito protikomunistično orientirana. Spor znotraj Zveze se je zao-

⁴⁹ AS 1931, a.e. 945, 239. Pri pregledu seznamov vpisanih študentov od ustanovitve ljubljanske univerze, torej od zimskega semestra 1919 (točneje 1. 3. 1920) do zimskega semestra 1924/25 (31. 10. 1924), je bilo od okvirno 3200 vseh vpisanih študentov okoli 279 ruskih študentov. Od teh jih je diplomiralo 32 študentov, nekateri so le absolvirali ali pa zaprosili za odpustnico iz fakultete (demisorij), redki pa so se prepisali na drugo fakulteto ljubljanske univerze. Študentov, ki so se izpisali iz fakultete, je bilo največ, iz česar lahko sklepamo, da so se vrnil v Rusijo ali, verjetneje, odšli v druge države. Glej: ZAMU, Univerzitetna matrika zim. sem. 1919/20–1924/25, I 1–405.

stril do te mere, da je Bilimovič zahteval izključitev prokomunistično usmerjenih članov in izvolitev novega vodstva.⁵⁰ Na novih volitvah v upravni odbor je zmagala bolj liberalna usmeritev, zato je Bilimovič iz Zveze izstopil. Na predlog profesorja Nikolaja M. Bubnova, ki je na Filozofski fakulteti v Ljubljani predaval predmete iz zgodovine, bil član odbora Ruskega Rdečega križa in tekoče govoril devet jezikov⁵¹, je bil na njegovo mesto imenovan prav tako profesor na ljubljanski univerzi Fjodor F. Grudinski. Grudinski je na Tehniški fakulteti predaval predmete iz matematike in mehanike⁵², komunistom pa naj bi bil manj nenaklonjen.⁵³

V tako napetem ozračju je Zveza delovala še nekaj let, nato pa je razpadla, in sicer predvsem zato, ker je večina njenih članov dokončala svoje študije in so se nato vključili v druge ruske emigrantske organizacije, kot so bile na primer Zveza ruskih intelektualcev in ročnih delavcev in v novo oblikovano Nacionalno zvezo novega ruskega naraščaja v kraljevini Jugoslaviji ter Rusko kolonijo.⁵⁴

Odmev in poznejše znanstveno sodelovanje

Znanstvena srečanja in konference, ki jih je organizirala ruska emigracija na ozemlju Jugoslavije ali Kraljevine SHS, so bila v glavnem pripravljena v Srbiji, saj je bil Beograd kot glavno in največje mesto središče vseh organizacij in njihovih podružnic, iz tega in še drugih

⁵⁰ Skupina Zažigajeva je bila pod vplivom centrale v bolgarski Varni, od koder je tudi prišla pobuda za njeno odcepitev, in prav ta vpliv je skupina, zbrana okoli profesorja Bilimoviča, uporabila za njeno diskreditiranje, končno odločitev v sporu pa je imel organ (morda odbor ali komisija) imenovan Sodišče ruskih univerzitetnih profesorjev, kjer je bila večina na strani bolj liberalno usmerjenih akademikov. AS 1931, a.e. 1053, 700.

⁵¹ Brglez, Seljak, 2008, 128–129.

⁵² Brglez, Seljak, 2008, 133.

⁵³ AS 1931, a.e. 945, 239.

⁵⁴ Ibid.

razlogov pa je bil tudi središče prihajanja ruskih emigrantov v naše kraje. Njihova dejavnost je ugašala hkrati z ugašanjem delovanja znanstvenih institucij, v katerih so se združevali ruski akademiki na tujem – postopoma so vse prenehale delovati najpozneje s koncem druge svetovne vojne, ko so se Rusi na tujem morali dokončno odločiti, ali bodo ostali v svojih začasnih domovinah ali odšli iskat nove. Po vzpostavitvi socialistične oblasti v socialistični Jugoslaviji in Sloveniji so nekateri posamezniki, na primer Aleksander Maklecov, ostali in se vključili v življenje svojega okolja, drugi, na primer Bilimovič, pa tega novega okolja v novih okoliščinah niso mogli imeti za svoje in so odšli naprej na Zahod, Bilimovič v Združene države Amerike.

Raziskovanje delovanja emigrantskih organizacij na ozemlju nekdanje Jugoslavije je deležno večjega znanstvenoraziskovalnega zanimanja šele v zadnjem času. Z namenom opozoriti na pomembne dogodke, ki so bistveno prispevali k razvoju gospodarskega, kulturnega in javnega življenja ruskih emigrantov pri nas, pa tudi na vezi, ki so se med gostitelji in gosti vzpostavile ob njihovem prihodu in se ohranjale ves čas do njihovega odhoda ali obstanke, se tke obnovljeno zanimanje za vzpostavljanje sodelovanja med institucijami in tudi za raziskovanje nekdanjega.

Srbska akademija znanosti in umetnosti in Inštitut za slavistiko Ruske akademije znanosti sta najprej v Moskvi leta 2008, nato pa še v Beogradu leta 2010 organizirala znanstveni konferenci ruskih in srbskih zgodovinarjev.⁵⁵ Cilj njihovega sodelovanja je bil prav organiziranje raznih srečanj, na katerih bi se obravnavale skupne teme novejše zgodovine obeh držav, tako da bi na osnovi najnovejših raziskav bolj jasno uvideli medsebojne odnose, pretekle, sedanje in prihodnje. Na moskovski konferenci na temo *Vprašanja zgodovino-*

⁵⁵ Vojvodić, 2011.

pisja o rusko-srbskih odnosih, predvsem pa na beograjski konferenci na temo *Srbsko-ruski odnosi od začetka 18. do konca 20. stoletja* so obravnavali različne teme rusko-srbskih odnosov, od kulturnih in znanstvenih, do preučevanj notranjih razmer v Srbiji in vpliva mednarodnih dejavnikov na vzajemne odnose v treh stoletjih.

Beograjske konference se je udeležilo 27 znanstvenikov, od tega osem ruskih gostov. Direktor Inštituta za slavistiko Ruske akademije znanosti Konstantin Nikiforov se je v prispevku osredotočal na rusko-srbske odnose v času sodobne krize, Jelena Guskova⁵⁶ je obravnavala arhivske dokumente o jugoslovansko-sovjetskih odnosih konec šestdesetih let 20. stoletja, za raziskovanje časa, ki nas zanima v tem prispevku, pa je pomemben predvsem prispevek Alekseja Timofejeva,⁵⁷ ki se je ukvarjal s podobo srbske tradicionalne družbe, na podlagi zbranih dokumentov in pisem ruskih potnikov, ki so obiskali Srbijo v drugi polovici 19. in na začetku 20. stoletja. Nekoliko drugače, skozi oči ruskega oficirja Borisa Apreljeva, je Aleksander Silkin⁵⁸ prikazal notranje-politično situacijo v Kraljevini SHS.⁵⁹

Nekaj živahnosti v raziskovanju znanstvenih in akademskih odnosov med ruskimi in jugoslovanskimi znanstveniki vseh današnjih narodov oziroma držav, ki so nastale na njenem nekdanjem ozemlju, se kaže v delovanju črnogorskega zgodovinskega inštituta (Istorijski institut Crne Gore), ki je leta 2011 pripravil odmeven simpozij z

⁵⁶ Doktorica zgodovinskih znanosti in vodja Centra za preučevanje sodobne balkanske krize na Inštitutu Ruske akademije znanosti.

⁵⁷ Doktor zgodovinskih znanosti in znanstveni sodelavec Inštituta za novejšo zgodovino Srbije.

⁵⁸ Višji raziskovalec na Oddelku za zgodovino slovanskih narodov v času svetovnih vojn in raziskovalec na Inštitutu za slavistiko Ruske akademije znanosti.

⁵⁹ Ibid.

naslovom *Rusija i Balkan tokom poslednja tri stoljeća* in z udeležbo iz Hrvaške, Češke, Italije, Makedonije, Ukrajine, Rusije, Srbije, Slovenije in Združenih držav Amerike. Največ znanstvenega zanimanja za to področje pa je v zadnjih letih zanesljivo mogoče pripisati sodelavcem Inštituta za civilizacijo in kulturo iz Ljubljane, ki so v okviru znanstvenoraziskovalnega projekta *Ruski intelektualci v Sloveniji v času po oktobrski revoluciji* v Ljubljani⁶⁰ doslej pripravili že dva znanstvena simpozija z mednarodno udeležbo, poskrbeli za številne objave znanstvenih člankov in drugih besedil in vzpostavili medinstitucionalna sodelovanja z nekaj pomembnimi institucijami v Rusiji in s tistimi na nekdanjem jugoslovanskem ozemlju, ki preučujejo sorodna vprašanja.⁶¹

Bibliografija

Arhiv Republike Slovenije, AS 1931, Republiški sekretariat za notranje zadeve SRS, Beloemigracija v Jugoslaviji 1921–1941, a.e. 1053.

Arhiv Republike Slovenije, AS 1931, Republiški sekretariat za notranje zadeve SRS, Ruske organizacije v SLRS 1921–1941, a.e. 945.

Arhiv Republike Slovenije, AS 1931, Republiški sekretariat za notranje zadeve SRS, Peter Borisov: Iz življenja ruskih emigrantov v Ljubljani, a.e. 945.

BRGLEZ, A., SELJAK, M. (2008): *Rusija na Slovenskem – Rossija v Slovenii: ruski profesorji na Univerzi v Ljubljani v letih 1920–1945* –

⁶⁰ Projekt sofinancira ARRS, pod vodstvom ddr. Igorja Grdine pa poteka od leta 2012.

⁶¹ Dom ruske emigracije Aleksandra Solženicina, Inštitut za slovanske študije Ruske akademije znanosti iz Moskve, Inštitut za temeljne in aplikativne študije na Brjanski državni univerzi I. G. Petrovskega, Državna univerza v Permu, Zgodovinski inštitut Črne gore, Inštitut za kulturno zgodovino ZRC SAZU, Ruski center znanosti in kulture v Ljubljani, Inštitut za novejšo zgodovino v Ljubljani, Forum slovanskih kultur iz Ljubljane.

ruskie predavatelji v Ljubljanskem universitetu v periodu s 1920-1945 gg. Ljubljana: Institut za civilizacijo in kulturo - ICK.

FIGES, O. (2007): *Natašin ples. Kulturna zgodovina Rusije*. Studia humanitatis.

Jutro (1928): Kongres ruskih učenjakov v Beogradu, 18. 9. 1929, let. 9, št. 219, str. 4.

MILENKOVIĆ, T., PAVLOVIĆ, M. (2006): *Beloemigracija u Jugoslaviji 1918-1941*. Knjiga 1, Institut za savremenu istoriju Beograd, Beograd.

SMITH, D. (2012): *Former people. The last days of the Russian Empire*. Pan Books.

Sokolski glasnik (1933): Otvaranje doma ruske kulture u Beogradu, 23. 4. 1933, let. 4, št. 10, str. 4.

VOJVODIĆ, M. (2011): *Srpsko-ruski odnosi od početka XVIII do kraja XX veka: međunarodni naučni skup, 23-25. septembar 2010*. Beograd: Srpska akademija nauka i umetnosti.

ZAMU, Univerzitetna matrika zim. sem. 1919/20 - 1924/25, I 1-405. Zgodovinski arhiv Ljubljana, ZAL, Ljubljana, Cod III, 95.

Internetni viri:

<http://www.guskova.ru/> (zadnji dostop 26. 5. 2015).

<http://www.inslav.ru/index.php> (zadnji dostop 26. 5. 2015).

<http://www.inisbgd.co.rs/celo/timofejev.htm> (zadnji dostop 26. 5. 2015).



Аля Брглез

Российские ученые в Королевстве Югославии

Резюме: Октябрьская революция, приход к власти большевиков и последующее развитие событий в России спровоцировали

массовую эмиграцию. За рубеж уезжали люди из самых различных социальных слоёв, в их числе, конечно, и представители интеллигенции. Оказавшись за границей, русские эмигранты объединялись в многочисленные общества и ассоциации. Это помогало не только адаптироваться в новой социальной и экономической среде, но и сохранить национальную идентичность. На своей новой родине образованные, талантливые и трудолюбивые люди из эмигрантских кругов громко заявили о себе на самых разных поприщах, в частности - на научном. В центре внимания этой статьи находится как раз интеллектуальный вклад русских эмигрантов в развитие научной мысли в Югославии. Особое внимание сосредоточено на деятельности научных ассоциаций, а также учреждений от момента их образования в 1921 году и вплоть до закрытия в 1945 году.

Ключевые слова: русские эмигранты, научные организации, научные общества, русский научный институт, Конгресс российских ученых, российские ученые